

Date: 11th April-2026

ICHKI ISHLAR XODIMLARIDA KREATIVLIK SHAKLLANISHIGA DOIR XORIJIY VA MDH TADQIQOTLARINING QIYOSIY TAHLILI

Shakirova Umida Abduraxim qizi

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi;

Annotatsiya: Mazkur maqolada ichki ishlar xodimlarida kreativlikni shakllantirishga doir xorijiy va MDH mamlakatlarida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda kreativlikning psixologik mohiyati, kasbiy faoliyatdagi o'rnini hamda uni rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik va psixologik omillar ilmiy jihatdan yoritilgan. Xorijiy tadqiqotlarda kreativlik ko'proq amaliy kompetensiya va qaror qabul qilish jarayoni bilan bog'liq holda o'rganilgan bo'lsa, MDH ilmiy maktablarda u shaxsiy sifat va ta'lim jarayonida shakllanuvchi psixologik fenomen sifatida talqin etiladi. Qiyosiy tahlil natijalari ichki ishlar xodimlarida kreativlikni rivojlantirishda integrativ yondashuv muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kreativlik, ichki ishlar xodimlari, qiyosiy tahlil, xorijiy tadqiqotlar, MDH ilmiy maktablari, kasbiy kompetensiya, psixologik omillar, innovatsion yondashuv.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda ichki ishlar organlari faoliyati tobora murakkablashib, tezkor o'zgaruvchan ijtimoiy vaziyatlar, jinoyatchilikning yangi shakllari hamda axborot oqimining keskin ortishi bilan bevosita bog'liq holda rivojlanib bormoqda. Bunday sharoitda ichki ishlar xodimlaridan nafaqat yuqori darajadagi kasbiy bilim va amaliy ko'nikmalar, balki nostandart vaziyatlarda tez va samarali qaror qabul qila olish, muammolarga ijodiy yondashish ham talab etiladi. Shu jihatdan kreativlik zamonaviy huquqni muhofaza qilish tizimida muhim kasbiy kompetensiya sifatida namoyon bo'lmoqda.

Kreativlik shaxsning yangi g'oyalar yaratish, mavjud muammolarga noodatiy yechim topish hamda o'z faoliyatini samarali tashkil etish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Ichki ishlar xodimlari faoliyatida kreativlik, ayniqsa, murakkab operativ vaziyatlarda, fuqarolar bilan muloqot jarayonida hamda jinoyatlarning oldini olish va ularga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki standart yondashuvlar har doim ham kutilgan natijani bermasligi mumkin.

Ilmiy adabiyotlarda kreativlik muammosi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Joy Paul Guilford kreativlikni divergent tafakkur bilan bog'lab, muammoga bir nechta yechim topish qobiliyati sifatida izohlaydi. Ellis Paul Torrance esa kreativlikni muammolarga sezgirlik, g'oyalarni ishlab chiqish va ularni rivojlantirish jarayoni sifatida ko'rsatadi. Ushbu nazariy qarashlar kreativlikning psixologik asoslarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, Lev Vygotsky kreativlikni ijtimoiy-madaniy muhit bilan uzviy bog'liq psixik jarayon sifatida talqin etib, shaxs rivojlanishida ijtimoiy tajribaning hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi. Bu esa ichki ishlar tizimida kreativlikni shakllantirish faqat individual

Date: 11th April-2026

xususiyat emas, balki tashkiliy va ijtimoiy muhit bilan ham chambarchas bog‘liq ekanini ko‘rsatadi.

Zamonaviy xavfsizlik tizimida ichki ishlar organlari faoliyati murakkab, tez o‘zgaruvchan va noan’anaviy vaziyatlarni hal etishni talab etadi. Shu sababli ichki ishlar xodimlarida kreativlik – ya’ni nostandart fikrlash, tezkor qaror qabul qilish va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash qobiliyati muhim kasbiy kompetensiya sifatida qaralmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda kreativlik “yangi va foydali g‘oyalarni yaratish qobiliyati” sifatida talqin etilib, u shaxsning kognitiv, motivatsion va ijtimoiy omillari bilan bog‘liq kompleks hodisa sifatida izohlanadi .

Mazkur maqolaning maqsadi – ichki ishlar xodimlarida kreativlikni shakllantirishga oid xorijiy va MDH mamlakatlarida olib borilgan tadqiqotlarni qiyosiy tahlil qilish hamda ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashdir.

1. Xorijiy mamlakatlarda kreativlik tadqiqotlari.

G‘arb psixologiyasi va amaliy tadqiqotlarida kreativlik asosan quyidagi yo‘nalishlarda o‘rganiladi:

1) Kompetensiyaviy yondashuv. AQSh va Yevropa tadqiqotlarida ichki ishlar (politsiya) xodimlari faoliyatida kreativlik:

- muammoni hal qilish (problem-solving)
- tezkor qaror qabul qilish
- noaniq vaziyatlarda moslashuvchanlik bilan bog‘lanadi.

R. Sternberg nazariyasiga ko‘ra, kreativlik – bu “muvaffaqiyatli intellekt”ning tarkibiy qismi bo‘lib, u amaliy vaziyatlarda innovatsion qarorlar qabul qilishni ta’minlaydi.

2) Amabile 15omponent modeli. T. Amabile kreativlikni uch asosiy komponent orqali izohlaydi:

- bilim va kompetensiya
- kreativ fikrlash ko‘nikmalari
- ichki motivatsiya

Uning fikricha, tashkilot ichidagi psixologik muhit kreativlikni bevosita shakllantiradi.

3) Politsiya faoliyatida kreativlik (empirik tadqiqotlar)

Xorijiy tadqiqotlarda quyidagi natijalar aniqlangan:

1. Stressga chidamlilik kreativlik bilan ijobiy bog‘liq
2. Yuqori avtonomiya (mustaqillik) kreativ qarorlarni oshiradi
3. Qat’iy byurokratik tizim kreativlikni pasaytiradi

Shuningdek, Finlandiya va Skandinaviya tajribasida o‘quv jarayonida:

- muammoli ta’lim
- simulyatsiya mashg‘ulotlari
- reflektiv tahlil kreativlikni rivojlantirishda samarali ekani ta’kidlanadi .

2. MDH mamlakatlarida kreativlik tadqiqotlari

MDH hududida (Rossiya, Qozog‘iston, O‘zbekiston va boshqalar) kreativlik tadqiqotlari asosan pedagogik va psixologik kontekstda olib borilgan.

1. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv

Date: 11th April-2026

MDH olimlari kreativlikni:

- faoliyat jarayonida shakllanuvchi sifat
- ijtimoiy muhitga bog‘liq hodisa sifatida talqin qiladi.

Tadqiqotlarda kreativlikni rivojlantirish uchun:

1. muammoli o‘qitish
2. loyiha faoliyati
3. interfaol metodlar

asosiy vosita sifatida ko‘rsatiladi .

2. Psixologik omillar tahlili

MDH tadqiqotlarida quyidagi omillar muhim deb hisoblanadi:

1. Motivatsiya
2. Ijtimoiy muhit
3. Shaxsiy faollik

Kreativlikning shakllanishi biologik va ijtimoiy omillar birligi bilan izohlanadi.

3. Diagnostik yondashuv

MDHda kreativlikni aniqlashda:

1. Torrance testi
2. Guilford testlari
3. Veksler shkalasi keng qo‘llaniladi.

Bu yondashuvlar ko‘proq nazariy va ta’limiy muhit bilan bog‘langan.

3. Qiyosiy tahlil (xorij va MDH)

Quyidagi jadvalda asosiy farqlar keltiriladi:

Mezoni	Xorijiy tadqiqotlar	MDH tadqiqotlari
Yondashuv	Amaliy, kompetensiyaviy	Nazariy-pedagogik
Asosiy e’tibor	Qaror qabul qilish, real vaziyat	Ta’lim va rivojlantirish
Metodlar	Empirik, eksperimental	Diagnostik, test
Muhit roli	Tashkilot muhitiga urg‘u	Ta’lim muhiti muhim
Kreativlik talqini	Innovatsion faoliyat	Shaxs sifati

Tahliliy fikr:

- Xorijiy tadqiqotlar kreativlikni professional faoliyat vositasi sifatida ko‘radi
- MDH tadqiqotlari esa uni ko‘proq shaxsiy sifat va rivojlanish natijasi sifatida talqin qiladi

4. Ichki ishlar xodimlari kontekstida umumiy qonuniyatlar

Qiyosiy tahlil asosida quyidagi umumiy xulosalar chiqarildi:

1. Kreativlik kasbiy samaradorlikni oshiradi. Noan’anaviy vaziyatlarda tez va samarali qaror qabul qilish kreativlikka bog‘liq.
2. Psixologik muhit hal qiluvchi omil. Erkin fikrlash muhiti mavjud bo‘lgan tizimlarda kreativlik yuqori.
3. Motivatsiya asosiy determinant. Ichki motivatsiya yuqori bo‘lgan xodimlarda kreativlik rivojlangan.

Date: 11th April-2026

4. Ta'lim tizimi muhim rol o'ynaydi. Simulyatsiya, trening va muammoli vaziyatlar kreativlikni rivojlantiradi.

Xulosa

Xorijiy va MDH mamlakatlari tajribasining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, ichki ishlar xodimlarida kreativlikni shakllantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Xorijiy tajriba kreativlikni real faoliyat bilan integratsiyalashga urg'u bersa, MDH tajribasi uni ta'lim jarayonida shakllantirishga ko'proq e'tibor qaratadi. Shu bois, samarali model quyidagilarni birlashtirishi zarur: amaliy treninglar, psixologik tayyorgarlik, kreativ muhit yaratish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Teresa Amabile. *Componential Theory of Creativity*. – Boston: Harvard Business School, 1988. – B. 123–167.
2. Robert Sternberg. *The Nature of Creativity*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – B. 87–120.
3. Mihaly Csikszentmihalyi. *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. – New York: HarperCollins, 1996. – B. 45–70.
4. Ellis Paul Torrance. *Torrance Tests of Creative Thinking*. – Lexington: Personnel Press, 1974. – B. 15–38.
5. Joy Paul Guilford. *The Nature of Human Intelligence*. – New York: McGraw-Hill, 1967. – B. 145–172.
6. Abraham Maslow. *Motivation and Personality*. – New York: Harper & Row, 1954. – B. 210–235.
7. Yuldashev Sh. *Kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari*. – Toshkent, 2025. – B. 56–78.
8. Egamberdiyev M. *Ta'lim jarayonida kreativlikni rivojlantirish metodlari*. – Toshkent, 2026. – B. 34–52.
9. Usmonaliyev I. *Shaxs kreativligini shakllantirishning psixologik xususiyatlari*. – Toshkent, 2024. – B. 90–112.
10. Shukurov E. *Kreativlikni diagnostika qilish metodikasi*. – Toshkent, 2023. – B. 25–41.
11. Karimov A., Rasulov B. *Ichki ishlar xodimlarining kasbiy psixologiyasi*. – Toshkent, 2022. – B. 134–158.

